

В. В. Паславська,

к. е. н., доцент кафедри міжнародної економіки,

ІППТ НУ "Львівська політехніка, м. Дрогобич

Л. Г. Квасній,

к. е. н., доцент, доцент кафедри теоретичної та прикладної економіки,

Дрогобицький державний педагогічний університет імені Василя Стефаника, м. Дрогобич

МІЖНАРОДНА СПІВПРАЦЯ У СФЕРІ ЕКОЛОГІЗАЦІЇ ТУРИСТИЧНИХ ПОСЛУГ

V. Paslawska,

PhD, associate Professor of international Economics, IPPT NU "Lviv Polytechnic", Drohobych

L. Kvasniy,

PhD, associate Professor of theoretical and applied Economics,

Drohobych state pedagogical University named after Vasyl Stefanyk, , Drohobych

INTERNATIONAL COOPERATION IN THE SPHERE OF ECOLOGICAL TOURISM SERVICES

Туристична галузь є однією з базових галузей світової економіки та напрямою у світовій індустрії, найприбутковішим сектором національної економіки багатьох високорозвинутих держав. Її функціонування пов'язане з різними галузями народного господарства і тому безпосередньо впливає на рівень життя громадян країни. Досліджено основні міжнародні інституції та їх роль у сфері екологізації туристичних послуг. Виокремлено завдання у сфері екологізації.

Охарактеризовано екологічні види туризму. Наведено проблеми та перспективи організації екологічних видів туризму в Україні. Доведено, що туризм сприяє впровадженню і застосуванню передових технологій, викликає активізацію світового ринку товарів і послуг, сприяє інвестуванню коштів у різні сфери виробництва, допомагає вирішувати проблеми зайнятості та оздоровлення населення.

Встановлено, що з урахуванням наявних у Карпатському регіоні природного, економічного, наукового і технічного потенціалу, а також його історичних і географічних особливостей, стратегічна мета перспективного розвитку регіонів України полягає в тому, щоб на основі оптимального використання природних, матеріально-технічних, трудових та інтелектуальних ресурсів створити ефективну систему промислового туризму, яка забезпечить матеріальний добробут населення і екологічну безпеку в регіоні.

Міжнародний досвід показав, що підвищена зацікавленість туристів до промислових об'єктів вимагає, перш за все, вивчення екологічної та техногенної ситуації території регіонів, гарантування безпеки туристів. У статті акцентована увага на удосконаленні процесу екологізації туристичних послуг і поглибленні міжнародного співробітництва в галузі екологізації туризму.

The tourism industry is one of the basic sectors of the world economy and direction in the global industry, the most profitable sector of the national economy of many developed countries. Its functioning connected with various branches of the national economy and therefore directly affects the quality of life of citizens.

The main international institutions and their role in the greening of tourism services. Selected problems in the field of greening.

Characterized ecological tourism, the above problems and prospects of eco-tourism in Ukraine. It is proved that tourism contributes to the introduction and application of advanced technologies, calls for the intensification of the global market of goods and services, promotes investment in different spheres of production, helps to solve the problem of employment and the recovery of the population.

It is established that, taking into account existing in the Carpathian region of natural, economic, scientific and technical potential, as well as its historical and geographical features, the strategic goal of long-term development of regions of Ukraine is that based on the optimal use of natural, material and technical, human and intellectual resources to create an effective system of industrial tourism, which will provide for the material welfare and environmental security in the region.

International experience has shown that the increased interest of tourists to industrial facilities requires, first of all, the study of ecological and environmental situation in the regions, ensuring the safety of tourists. The article focused on the fact that it is to improve the process of greening of tourism services and deepening international cooperation in the field of sustainable tourism.

Ключові слова: екологізація, туристичні послуги, Карпатський регіон, міжнародна співпраця, міжнародні організації.

Key words: ecological, tourist services, the Carpathian region, international cooperation, international organization.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ

Нині туризм став невід'ємною складовою частиною сучасного життя. У всьому світі він є визнаним і вагомим

чинником економічного розвитку. Підвищення життєвих стандартів і збільшення часу відпочинку працюючого населення сприяють розвитку туристської

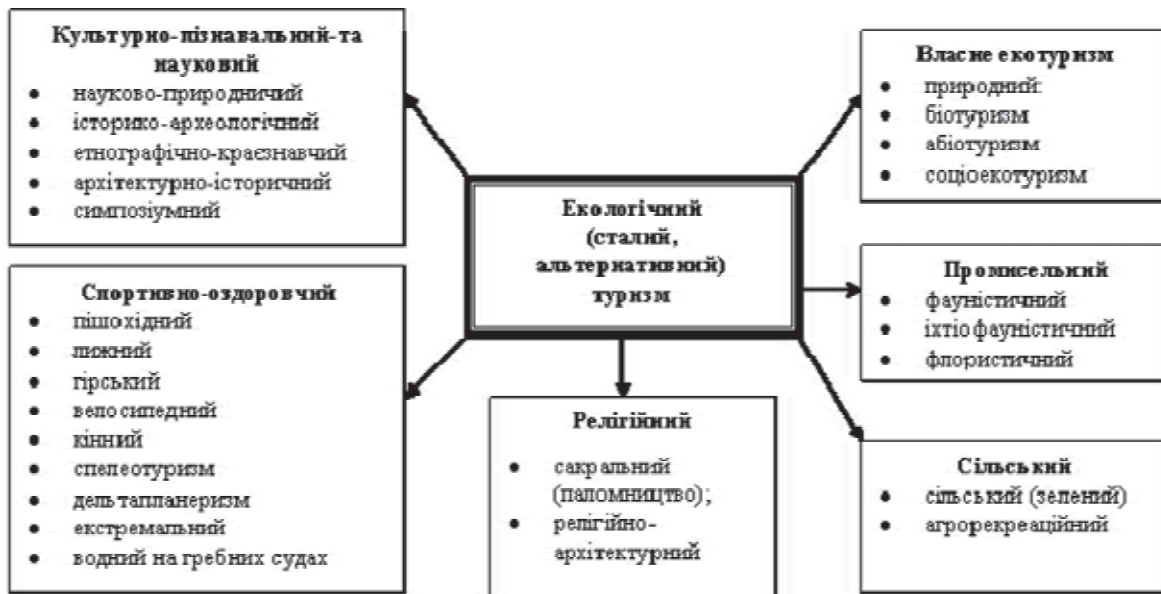

Рис. 1. Види екологічного туризму

діяльності та пошуку нових видів і місць туризму. За даними Всесвітньої Туристичної організації 125 держав сьогодні вважають туризм однією із найважливіших галузей свого господарства, а питома вага туризму у створенні валового національного продукту у 2010 році складала 11—12% [1]. Вплив туризму на економіку майже дорівнює його прямому результату, а за шкалою споживання він посідає третє місце після харчування і житла. Особливістю туристичного бізнесу є те, що він не потребує великих стартових інвестицій, йому сприяють зростаючий попит на туристичні послуги, високий рівень рентабельності та мінімальний термін окупності витрат. За кількістю і якістю такої важливої складової туристичного бізнесу, як природні та культурно-історичні ресурси, наша держава не поступається країнам, частка від туризму у ВВП яких набагато перевищує аналогічний український показник.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ І ПУБЛІКАЦІЙ

Вплив масової туристичної діяльності на навколишнє природне середовище, починаючи з 70-х років ХХ століття, вивчали Преображенський В.С., Штюрмер Д.А., Бренглі С., Хіггінс Б.К. та інші. Теоретико-методологічні основи розвитку альтернативних екологічних видів туризму розкрито в працях І. Смаля, О. Сабаша, І. Панова. Проте потребують подальшого висвітлення напрями екологізації туристичної діяльності в Україні та практичні аспекти міжнародної співпраці в сфері екологізації туристичної діяльності.

ПОСТАНОВКА ЗАВДАННЯ

У багатьох економічно розвинутих країнах екологічному туризму приділяється все більше уваги. Це не випадково, бо сьогодні екотуризм несе в собі великий екопросвітницький і рекреаційний потенціал. Саме орієнтацією на екологічну складову можна пояснити підвищену останніми роками увагу до відвідування місць з недоторканим або мало зміненим природним середовищем. Метою статті є дослідження екотуризму в Україні, аналіз міжнародної співпраці в сфері екологізації туристичної діяльності.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ

Екотуризм, з'явився у 70-х роках ХХ ст., і з тих пір попит на його послуги невпинно зростає. Згідно

з даними Світового Інституту Ресурсів, в той час як туризм взагалі зростає в темпі 4% на рік, екотуризм — більш ніж на 10% щороку [2, с.17].

Сьогодні під екотуризмом розуміють вид активного відпочинку у межах природоохоронних територій, де поряд із науково-пізнавальними, культурно-виховними і спортивно-оздоровчими функціями акцентується увага на зв'язках між природним і соціальним середовищем, на наслідках антропогенного тиску; набуваються навички гармонійних стосунків природи і людини. Принциповим критерієм екотуризму є те, що він відбувається у природному середовищі, тобто це природно-орієнтований туризм. Сутність його полягає в акцентуванні уваги не тільки на виді рекреаційної діяльності, але й на характері впливу туризму на довкілля та ступені відповідальності як туристів, так і організаторів щодо збереження природного середовища. Загальновідомо, що масовий туризм почав справляти негативний вплив на навколишнє природне середовище, на що вперше звернув увагу Й. Криппендорф ще у 1975 році у книзі "Пожирачі ландшафту". Розвинені країни стали розглядати масовий туризм як не зовсім прийнятну стратегію також із огляду на окремі його аспекти соціально-культурного впливу — поширення наркоманії, проституції, венеричних хвороб, СНІДу тощо.

Екологічний туризм став альтернативою не лише окремим галузям промисловості, але й традиційному туризму у багатьох країнах світу — його обсяги зростають більше, ніж на 10% в рік, тоді як масовий туризм лише на 4% [6]. Щороку появляються альтернативні види туризму: природний, ландшафтний, зелений, сільський, аграрний, сільськогосподарський, біологічний, рекреаційний, етнічний, пригодницький, екстремальний, стійкий (сталий) та інші.

Під екотуризмом розуміють також напрямком туристичного бізнесу, а також економічний процес. У першому випадку задовольняються науково-пізнавальні потреби населення і забезпечується сталий розвиток туризму із обов'язковим врахуванням інтересів місцевого населення, а також підтримка рівноваги в екосистемі конкретного середовища при використанні природних ресурсів останнього; у другому — рідкісні екосистеми продаються на міжнародному ринку для залучення в них відвідувачів.

До структури екологічного туризму можна віднести наступні види туристичної діяльності (рис. 1).

Аналіз національної політики України у сфері туризму дав змогу зробити висновок, що низка законів, прийнятих урядом України, значно прискорила розвиток туризму в країні, сприяла налагодженню зв'язків та співробітництву з іноземними державами, входженню України у низку міжнародних організацій. Це свідчить про визнання туристичного потенціалу України на світовому туристичному ринку, сприйняття її світовою спільнотою як великої європейської держави з багатими природно-рекреаційними та історико-культурними ресурсами, потужною туристичною інфраструктурою. Проте існує низка об'єктивно-суб'єктивних соціально-економічних і правових проблем, які заважають ефективному функціонуванню туристичної галузі в Україні відповідно до вимог сьогодення.

У світі широкої популярності набуває діяльність міжнародних екологічних організацій, зокрема, Global Nest — міжнародна асоціація вчених, технологів, інженерів та інших зацікавлених груп, що беруть участь в усіх наукових і технологічних аспектах навколишнього середовища. Головною метою організації є підтримка та сприяння поширенню інформації про найсучасніші методи поліпшення якості життя людини на основі розробки і застосування технологій в сфері екології та навколишнього середовища.

Всесвітнє товариство захисту тварин (WSPA) — міжнародна некомерційна зооохоронна організація, що здійснює свою діяльність у більш, ніж 150 країнах світу й об'єднує понад 900 організацій. Організація налічує 13 офісів, розташованих в Австралії, Бразилії, Канаді, Колумбії, Коста-Ріці, Данії, Німеччині, Нідерландах, Новій Зеландії, Танзанії, Таїланді, США і Великобританії, її головний офіс — у Лондоні.

Всесвітній фонд дикої природи — міжнародна неурядова організація, що займається збереженням природи, дослідженнями та відновленням природного середовища. Це найбільша незалежна природоохоронна організація у світі, що має біля 5 млн працівників та добровольців по всьому світу, працюючи в понад 120 країн. Щорічно здійснює понад 1200 екологічних проектів, привертаючи увагу мільйонів людей до проблем охорони довкілля і їхнього рішення. Організація існує на добровільних внесках, приблизно 9% її бюджету поступає від приватних пожертв.

Місія WWF — запобігання наростаючій деградації природного середовища планети і досягненні гармонії людини і природи. Головна мета — збереження біологічної різноманітності Землі. За більш, ніж сорок років свого існування Всесвітній фонд дикої природи перетворився на впливову організацію і діє більш ніж в 130 країнах світу. WWF об'єднує 28 національних відділень, їх очолюють відомі і шановані в своїх країнах люди, серед яких є і королівські особи, як, наприклад, в Швеції та Іспанії, де справою охорони дикої природи займалися самі монархи. Також підтримку Всесвітньому фонду дикої природи надають більше 5 мільйонів індивідуальних членів.

Більше половини грошей поступає до Фонду як добродійні пожертвування від організацій і приватних осіб. З моменту створення WWF надав кошти на здійснення близько 11 000 проектів в 130 країнах світу.

Міжнародний Секретаріат WWF знаходиться в Швейцарії.

Серед проектів WWF слід відзначити щорічну міжнародну акцію Година Землі.

Глобальна мережа екологічного маркування (GEN) — асоціація незалежних організацій із 36 країн, що впроваджують системи екологічного маркування відповідно до добровільного міжнародного стандарту ISO 14024.

GEN тісно співпрацює із Світовою організацією торгівлі, а одним з її членів є Комісія європейського Співтовариства з питань екологічної сертифікації та маркування.

Український знак екологічного маркування "Екологічно чисто та безпечно" включено до міжнародного реєстру 8 жовтня 2004 р. на офіційній щорічній зустрічі організацій-членів GEN, яка відбулася в Токіо. Тоді ж було визнано українську Програму екологічного маркування.

У 2011р. Українська програма екологічного маркування пройшла міжнародний аудит і отримала сертифікат за програмою взаємного визнання "GENICES".

Молодіжний екологічний центр — громадська організація, що постійно впроваджує різноманітні програми екологічної освіти для дітей та юнацтва, які сприяють формуванню екологічної свідомості підростаючого покоління, вихованню їх небайдужого ставлення до оточуючого навколишнього середовища, допомагають збереженню довкілля.

Метою роботи Молодіжного екологічного центру є здійснення діяльності спрямованої на задоволення та захист своїх законних соціальних, економічних, творчих, духовних та інших спільних інтересів.

Основними завданнями у сфері екологізації є:

- забезпечення переходу економіки на інноваційну модель розвитку;

- структурна перебудова економіки шляхом прискорення розвитку високотехнологічних галузей, всебічний розвиток вітчизняних інформаційних технологій;

- запровадження сталих економічних механізмів природокористування;

- стимулювання впровадження екологобезпечних, енергетично ефективних та ресурсозберігаючих технологій;

- розвиток технологій замкнутого циклу і технологій очищення, перероблення та утилізації відходів;

- підтримка екологічно ефективного виробництва енергії, враховуючи використання відтворювальних джерел енергії та вторинних енергетичних ресурсів;

- оформлення в законодавчому і нормативно-правовому плані юридичної власності на території та об'єкти природного заповідного фонду України і здійснюваної в їхніх рамках екотуристичної діяльності [3];

- розробка економічного механізму надання платних рекреаційних послуг, з установленням нормативів плати;

- облік наявних рекреаційних ресурсів на природних територіях та розгляд можливості їх туристичного використання;

- визначення надійних способів розрахунку допустимих навантажень на природно-рекреаційні території;

- у межах об'єктів природно-заповідного фонду розробка комплексу різноманітних (в пізнавальному плані) маршрутів та екологічних стежин;

- розробка ефективних засобів пропаганди охорони природи, екологічної освіти рекреантів та контролю за їх поведінкою в природі;

- забезпечення дотримання усіх екологічних норм і заходів у рамках екологічної політики в секторі туризму незалежно від розмірів конкретного підприємства чи виду туристично-рекреаційної діяльності;

- удосконалення системи видалення та переробки сміття;

- розвиток сімейного екологічного туризму тощо.

Враховуючи складність ситуації в галузі екології та туризму, за підтримки департаменту міжнародно-

го співробітництва, євроінтеграції та розвитку туристичної інфраструктури в Карпатському регіоні запроваджуються проекти, які співфінансуються за рахунок коштів Європейського Союзу у рамках Програми транскордонного співробітництва Польща-Білорусь-Україна. Метою цих проектів є професіоналізація обслуговування туристів і відпочиваючих шляхом впровадження ідеї сільського зеленого туризму в Україні на основі системи сертифікації "GoToCarpathia". Сертифікація GoToCarpathia — це система сертифікації розвитку сільського зеленого туризму в Карпатах. Щоб підкреслити роль сільського зеленого туризму як одного з найефективніших інструментів розвитку та збереження культурної і природної спадщини польсько-української частини Карпатського регіону, підвищити рівень екологічної свідомості населення організовуються навчання та тренінги, ознайомлення представників туристичного та готельного бізнесу з підходами до отримання екологічного сертифікату Карпатського регіону.

Стримуючими факторами розвитку екологічного туризму в Україні виступають:

- відсутність належного правового забезпечення розвитку даного виду туризму;
- відсутність механізму раціонального та екологічно збалансованого використання природного та історико-культурного потенціалу окремих областей для потреб туризму;
- епізодичність дороговказів про місця розташування музеїв в областях;
- відсутність об'єктів природно-заповідного фонду вищої категорії заповідання, що мінімізує розвиток зеленого сільського туризму;
- незадовільний стан більшості культурно-історичних пам'яток;
- недостатня кількість розроблених туристичних маршрутів у межах окремих областей України.

У розвитку екологічного туризму зацікавлені не лише окремі країни, але й уся світова спільнота, занепокоєна негативним впливом масових видів туристичної діяльності на природу, їх згубним впливом на місцеве соціальне середовище, нераціональним використанням рекреаційних ресурсів. Серед впливових міжнародних організацій, що підтримують екологізацію послуг туризму — Міжнародне товариство охорони природи (IUCN), Всесвітня туристична організація (ВТО), Організація Об'єднаних Націй (ООН). Організуються наукові відділи, розробляються програми, створюються проекти, проводяться конференції з екотуризму. Лише в США нині налічується більш, ніж 2 десятки журналів, консультантів, фірм і університетських програм, що спеціалізуються на екологічному туризмі [4, с. 4].

Метою сільського зеленого туризму є використання сільських поселень для відпочинку в екологічно чистих умовах Карпатського регіону. Споживачами цього виду туристичних послуг цінується свіже повітря, гостинність, безпека, природні та культурні пам'ятки. До сільського віднесемо агро-рекреаційний туризм, що розвивається на сільськогосподарських орних землях, де поєднуються сприятливі агрокліматичні і рекреаційні ресурси, передбачає активний відпочинок на природі та добровільну участь відпочиваючих у сільськогосподарських роботах. Є такі традиції і в Україні.

Як різновид сільського зеленого туризму виступає промисловий туризм, який полягає в мисливстві, рибальстві, зборі грибів, ягід, лікарських рослин та кож доцільно розглядати як екологічний. Ці заняття характеризуються безпосереднім впливом на живу природу і можуть спричинити порушення екологічної рівноваги. Проте цей вид відпочинку потребує особливого контролю та екологізації. Промисловий туризм — свого роду практика поведінки

людини в природі. За своїми особливостями вона не може бути просто спостерігачем в природі, бо навколишнє середовище для неї є джерелом і об'єктом господарської діяльності. Навчити господарювати без нанесення шкоди природі та без порушення екологічної рівноваги — першочергове завдання промислового екологічного туризму.

ВИСНОВОК

Рівень соціально-економічного розвитку регіонів України традиційно оцінюється показниками промислового виробництва і сільського господарства. Попит на різні види рекреації та туризму в Україні і в світі за останні роки показує, що рекреаційні функції можуть бути основою розвитку окремих регіонів та країн. У зв'язку з цим необхідне подальше дослідження туристично-рекреаційного потенціалу окремих регіонів, розробка регіональних програм екологізації туризму і впровадження їх в життя.

Впровадження екологічних принципів туризму у практику потребує знань і вмінь менеджменту, тобто організації, проведення й управління в цьому виді діяльності. Менеджмент екологічно зорієнтованого туризму робить лише перші кроки і передбачає розв'язання ряду взаємопов'язаних завдань — вивчення природи та її компонентів і процесів взаємодії природи і суспільства; організаційні заходи щодо охорони як природного, так і культурного середовища; екологічну просвіту туристів тощо. Сьогодні екологічний менеджмент повинен приділяти особливу увагу екологічній освіті, культурі взаємовідносин людини з природою через екологічні програми і норми поведінки. Предметом його уваги і турботи повинні стати підвищення зайнятості населення, збалансованість регіональних диспропорцій, злам мовних, соціальних, класових і релігійних бар'єрів, збереження місцевих промислів, звичаїв, традицій тощо. Для подальшої екологізації туризму в Україні необхідно впровадити чіткі механізми державного фінансування туристичної галузі на регулярній основі, створити ефективну систему державного гарантування інвестицій у розбудову туристичної інфраструктури, страхування комерційних ризиків у міжнародному туризмі, заохочення довготермінових капіталовкладень.

Література:

1. Побоченко А.М. Україна і ЮНВТО: основні етапи співробітництва / А.М. Побоченко // Актуальні проблеми економіки: Наук. економічний журнал. — 2007. — № 9 (75). — С. 24—27.
2. Belisa Amaro. Ecotourism and ethics // Earth Island Journal. Fall 1999, v. 14, p. 16.
3. Гетьман В. Розвиток туризму в Азово-Чорноморському регіоні України // Краєзнавство. Географія. Туризм. — 2001. — №9. — С. 32—36.
4. Martha S. Honey. Treading Lightly: ecotourism's impact on the environment // Environment, June 1999, v. 4, p. 41.

References:

1. Poboschenko, L. M. (2007), "Ukraine and UNWTO: the main stages of cooperation", Actual problems of Economics, vol. 9, no. 75, pp. 24—27.
2. Amaro, B. (1999), "Ecotourism and ethics", Earth Island Journal, vol. 14, pp. 16.
3. Hetman, V. (2001), "The Development of tourism in the Azov-black sea region of Ukraine ", The local history. The geography. The tourism, no. 9, pp. 32—36.
4. Honey, M. (1999), "Treading Lightly: ecotourism's impact on the environment", Environment, vol. 4, pp. 41.

Стаття надійшла до редакції 20.02.2015 р.